

## Õigusalane koostöö kriminaalasjades

6.-7. veebruar 2013

Hispaania, Barcelona

Allan Plekksepp, kriminaalkolleegiumi nõunik

Koolitus hõlmas õigusalast koostööd kriminaalasjades ja oli suunatud praktikutele (kohtunikud, prokurörid, advokaadid) erinevatest EL liikmesriikidest, selgitamaks terrorismikuritegude näitel piiriülese kriminaalmenetluse võimalusi ning probleeme. Seminaril osales 26 kohtunikku ja prokuröri 11st EL liikmesriigist, sh Prantsusmaalt, Taanist, Saksamaalt, Tšehhist ja Rootsist.

Koolituse teemad hõlmasid nii materiaalõiguse harmoniseerimise, piiriülese koostöö tugevdamise instrumente EL-is kui ka praktilisi näiteid Prantsusmaa ja Hispaania õiguskaitseasutuste koostööst terrorismikuritegude ennetamisel ning avastamisel. Esimete teemadena käsitles ettekandja terrorismi kriminoloogilist käsitlust ja EL raamotsusega (2002/475/JHA) art 1 lg 1 kehtestatud terrorismikuriteo mõiste vastavust sellele. Liikmesriikide karistusseadustes sätestatud terrorismikuritegude koosseisude tunnused erinevad omavahel endiselt oluliselt, kuna raamotsuse definitsioon on äärmiselt lai ja paindlik. Põhimõtteliselt võiks sinna alla ära mahtuda ka nt pronksiöö sündmused ja M. Ringmaa kuriteod. Paljud liikmesriigid on läinud raamotsuse nõuetest veelgi kaugemale ja lugenud terrorismikuritegudeks kõik lõhkeaine kasutamiseiga toimepandud kuriteod (Rumeenia) ja isegi kohtumised terrorirühmituse liikmetega (Hispaania). Teised riigid nõuavad raske kuriteo (sh terrorismi) ettevalmistamise karistamiseks nn *overt acti*, ehk siis selgelt piiritletavaid tegusid, mis on suunatud teo toimepanemisele asumisele (Prantsusmaa, vt ka KarS § 22'1 lg 2 ja RKKKo 3-1-1-128-12, p 7). Olulised erinevused tegude kirjelduses tekitavad aga praktikas probleeme kohtulahendite vastastikuse tunnustamisega, kuna paljude koostöövormide puhul EAW jne) on kahepoolse karistatavuse nõudest loobutud.

Järgmise teemadena käsitles ettekandja Euroopa vahistamismääruse (EAW), tõendite kogumise ja vahetamise (EEW, 2000. a EL konventsioon), varade arestimise määruse, piiriüleste uurimisrühmade (JIT) ja muude piiriüleste koostöömeetmete võimalusi ning rakendusprobleeme. Euroopa vahistamismäärus on praktikas ennast hästi õigustanud. Isikute loovutamine on oluliselt kiirenenud võrreldes väljaandmise režiimiga ja reeglina loovutatakse ka riikide endi kodanikke. Probleeme on pigem EAW ülerakendamisega, kuna sageli ei peeta kinni proportsionaalsuse põhimõttest, st kasutatakse kergete kuritegude puhul kuigi see oli algselt loodud terrori- ja teiste raskete kuritegude tarvis. Samuti pole endiselt tagatud piisavad õiguskaitsevahendid süüdistatavatele, keda teise riiki loovutatakse. Euroopa tõendimäärus (EEW) pole seevastu praktikas hästi tööle hakanud, kuna see hõlmab üksnes valmis tõendeid ega võimalda taotleda lisatoiminguid ega koguda lisatõendeid, mis on reeglina vajalikud. Seepärast toimub koostöö 2000. a EL õigusabi konventsiooni alusel, mis loob piisavad võimalused tõendite kogumiseks ja vastastikuseks tunnustamiseks. Probleeme on pigem taotluste täitmisega siis, kui riikide õigussüsteemid erinevad teineteisest kardinaalselt (tõendi kogumise ja lubatavuse standardid on erinevad nt lähtuvalt vahenditu kohtuliku uurimise põhimõttest). Samuti puuduvad taotlustest tihti taotleva riigi asutuse kontaktandmed. Ka tõlke kvaliteet jätab tihti soovida. Hea aluse koostööks loovad personaalsed kontaktid, nt sidekohtuniku saatmine koostöösse kaasatud riiki. Piiriüleses koostöös on aga senini alatahtsustatud kaitsjate rolli, mis väljendus ka kõnealusel seminaril advokaatide puudumises.

Kuritegude ennetamisel ja avastamisel on oluline ka infovahetus ning terrorismi rahastusallikate jälgimine. Selleks on loodud väga palju erinevaid EL instrumente, mis on koostööd oluliselt lihtsustanud (nt Prümi otsused, Schengeni õigustik jms). Kohtute jaoks on aga praktiline küsimus, kas nt Euroopa karistusregistrist ([ECRIS](#), European Criminal Records Information System) saadud info on ka isiku karistamisel õiguslikult lubatav või siduv. Laiemaks probleemiks on aga EL-is toimuvate rahaülekannete andmete andmine Ameerika Ühendriikidele SWIFT-süsteemi kaudu, kuna andmekaitse on üksnes deklaratiivsel tasandil ja sisuline kontroll andmete kasutamise üle puudub. Samuti on enamik isikuandmete kogumisest usaldatud eraõiguslikele juriidilistele isikutele (SWIFT, lennu- ja reisifirmad). Terroristid on õiguskaitseorganitest tehnika ja andmete kasutamisel alati samm või paar ees. Eraldi küsimus on ka sellest, et millal peaksid õiguskaitseorganid saadud teabe peale reageerima, et oleks võimalik isikute vastutusele võtmine aga poleks veel toimunud terrorikuritegu ennast, mis tooks kaasa inimohvrid või suure materiaalse kahju. Uus instrument, mida üritatakse nii praktiliselt kui ka õiguslikul tasandil arendada, on piiriülene jälitustegevus ja selle tulemusel saadud tõendite tunnustamine.

Seminari teise päeva teemadeks oli institutsionaalne koostöö (Eurojust, Europol) ja Prantsusmaa sidekohtuniku praktiline koostöö Hispaania õiguskaitseasutustega. Kui Eurojust on saadud üsna tõhusalt tööle, siis Europoli tulemused on seni nõrgavõitu. Politseiasutused ei usalda teineteist ja infot ei laeku. Seevastu Eurojust on just kolme ja enama liikmesriigi koostöö hõlbustamiseks väga kasulik. Neil on olemas rahalised ja muud (tõlge, ruumid) vahendid koostöö korraldamiseks. Kui ühine uurimisrühm pannakse kokku Eurojusti kaasates, rahastab Eurojust ka selle tööd. 24/7 teenus on tagatud.

Prantsuse kohtunik nentis, et koostöö toimima saamine võttis terve aastakümne aega. EAW oli oluliseks teetähiseks. Samuti aitas otsekontaktide sisseseadmine. Keelelised ja kultuurilised erinevused on olulised ning nendega tuleb arvestada koostöö mõlema osapoole puhul. Vastasel juhul pole ühes riigis kogutud tõend teises kasutatav ja on tehtud tühja tööd. Tihti tuleb improviseerida ja olla leidlik. Kuid samas peab suurem plaan või strateegia teatud kuritegudega tegelemisel olema selge ja järjekindel.